

Opis źródła:

Moskwa: pamiętniki J. G. Polaka z Korony obywatela Stanów Zjednoczonych Ameryki, to pamiętnik napisany przez Jakuba Gordona. Urodził się on w 1823 roku w Wilnie, w wieku 17 lat został zesłany na Syberię w związku ze spiskowaniem, lecz w drodze zbiegł i udał się do Paryża. Następnie wrócił na ziemie polskie, lecz i wówczas, w 1848 roku, w związku z wydarzeniami w Krakowie, został skazany na służbę wojskową, którą odbywał w Orenburgu. Jakub Gordon był to jego przydomek literacki w trakcie pobytu w Stanach Zjednoczonych. Pod tym właśnie przydomkiem pisał książki. Jego właściwe imię i nazwisko to Maksymilian Jatowt. Niżej przedstawiony tekst źródłowy jest fragmentem wspomnianego pamiętnika, w którym autor relacjonuje to, co spotkało go od momentu aresztowania w wieku lat 17, aż do momentu, gdy znalazł się w Orenburgu, gdy aresztowano go po raz drugi. W pamiętniku tym znajdują się więc relacje z aresztowania, wspomnienia o Wołyniu, opis ucieczki i dalszych perypetii, więzienie w Cytadeli Warszawskiej oraz służbę w Orenburgu.

Miejsce i data wydania;

Paryż, 1861 r.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Brak informacji o miejscu przechowywania oryginału. Wersję cyfrową odnaleźć można, m.in.:

<https://polona.pl/item-view/ba4c77ee-041d-4e57-b951-bde7a5f1c033?page=2>

Tekst źródła (fragment):

W Królestwie, a nawet w pogranicznych mu zabranych krajach, trudno jest rządowi uorganizować się w kłódki, łańcuchy i pręgierze. Tam z trudnością przychodzi osuszanie to olbrzymie drzewo życia, które wycierpiawszy tyle burzliwych zamieci wschodnich uraganów, stoi przecież silnie na swoich konarach, pamięta, czuje siebie i zawsze jest pokryte liściem nadziei.

Otóż w Królestwie, moskiewskie konwoje, etapy, znajdują swe stacje, oprócz fortec, jedynie tylko na odwachach w głównych miastach, lub w jakiejś kamieniczce na ten cel najętej; u żyda zaś pachciarza, w stodole, stajni karczemnej, lub w pustych chałpach po wsiach; rzadko gdzie jeszcze postrzegać się daje umyślnie na więzienie zbudowany dom, otoczony palisadą, i to tylko przy głównym gościńcu.

Ale za to głąb Rosyyi zupełnie inny przedstawia widok. Tam to zajrzyjcie panowie angielscy filantropi, turyści z powołania, a ujrzycie jak stacje pocztowe, tak wszędzie więzienia po

drogach; a obaczycie z bliska i poznacie ten naród nad którym trwoga i knut despoty panuje – naród rozdzielony na dwie klasy społeczne: na bitych i bijących.

Słowniczek pojęć:

Cytadela Warszawska – cytadela wzniesiona w latach 1832-1834. Po upadku powstania listopadowego stała się punktem pacyfikacyjnym i kontrolnym na Warszawę. Pełniła również funkcję więzienia śledczego, jak również była miejscem straceń działaczy narodowych i rewolucjonistów.

Etapy – pomieszczenie lub też zespół pomieszczeń, w których przetrzymywano zesłańców prowadzonych na zesłanie na Syberię. Więcej:

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Etap_\(zsy%C5%82ka\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Etap_(zsy%C5%82ka))

Knut – Bat

Kraków w 1848 r – inaczej rewolucja krakowska, wydarzenia związane z Wiosną Ludów w Europie, szczególnie w Austrii. Więcej:

<https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2300/PM267--03--Rok-1848-w-Krakowie--Wic.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Odwach – Areszt wojskowy

Orenburg – miasto w Rosji nad rzeką Ural, blisko granicy kontynentów Europy i Azji

Pachciarz - Dzierżawca

Pręgierz – Słup stojący przed ratuszem miast, służący do wymierzania kar.

Uragan – Huragan

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Jak, według autora pamiętnika, były rozmieszczone więzienia i etapy w Królestwie Polskim? Jak wypadały one w porównaniu z tym, co było w Rosji?
2. Co, według autora wspomnień, najbardziej przeszkadza władzy rosyjskiej w dobrej organizacji więzień i etapów w Królestwie Polskim? Zinterpretuj metaforę znajdującą się w pierwszym akapicie.
3. Jakim narodem są Rosjanie, w świetle informacji zawartych w tekście źródłowym?
4. W jakich miejscach, w Królestwie Polskim, znajdowały się najczęściej etapy lub stacje, które wykorzystywano w trakcie konwojowania więźniów?

Wskazówki:

Należy pamiętać, że w Królestwie Polskim mniej znajdowało się tzw. etapów, głównie ze względu na obszar samego Królestwa. Odległość pomiędzy dwoma więzieniami, czyli zazwyczaj dwoma miastami, nie była szczególnie duża. Często więźniowie przebywali trasą od więzienia do więzienia w ciągu jednego dnia. Droga mogła wieść, np. z Kielc do Radomia, a stamtąd do Cytadeli Warszawskiej, skąd natomiast już w kierunku Syberii, na wschód, gdzie etapów było zdecydowanie więcej przez wzgląd na obszar oraz bardzo duże odległości, jakie skazańcy musieli przebyć. Częste etapy w Rosji były również udogodnieniem dla konwojentów, nie tylko konwojowanych. Ponadto system więziennictwa, administracji i biurokracji był nadzwyczajnie rozwinięty.

Najważniejsze cezury:

1815 – 1846 – Istnienie Wolnego Miasta Krakowa

1846 – powstanie krakowskie

16 listopada 1846 – włączenie Krakowa do Austrii

1848 – w związku z wybuchem rewolucji w Wiedniu, w Krakowie zaczęły się manifestacje w atmosferze narodowowyzwoleńczej, które przerodziły się w wydarzenia o charakterze rewolucji. Szybko jednak zaborcy udało się sytuację opanować. Była to część Wiosny Ludów, jaka rozlała się po Europie.

Literatura pomocnicza:

<https://podgorze.pl/powstanie-krakowskie-1846-roku/>

Rok 1846 w Krakowie i Galicji, red. K. Daszyk, T. Kargol, T. Szubert, Kraków 2016

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk